

S O K F É L E .

98. Szám. Béts. December 6-dikán. (46) 1833

Emlékeztető Jegyzetek.

D e c e m b e r .

4 Dec. — 1690. Bétsben egy nagy földingás melly Szent István tornyát összedöntéssel fenyegeti. — 1809. Ferentz Tsászár Posonyba megy. — 1812. Napoleon rettentő hadát Orosz Országban elérte az ég ostora. Smorgonyban ma haditanátsot tart a' meg alázott Imperator 's egy rövid tanakodás után kinyilatkoztatja, hogy visszatérte Frantzia Országba elkerülhetetlenül szükséges. Gunyolólag hangzó rövidséggel: „A' Vous roi de Naples!“ át vala adva a' vezérség Muratnak. Az ezer 's ezer kimondhatatlan nyomorusággal küzdő szegény katonának egy vigasztaló bátorító szó sem juta. Három kedvente társaságában indult el Wilmán 's Dresdán keresztül Párisba.

5 Dec. — 1757. Nagy Fridrik legszebb 's legnagyobb győzelmé Leuthen mellett. Fridrik azzal verte meg a' sokkal számosb 's erősb ellenhadat, hogy főerejével az Austriaiak bal szárnyára rohant, míg áltamadással fenyegette a' jobb szárnyat. Luchesi lovas general, ki itt parantsolt, kérve kért segélyt 's nyert is a' bal szarnyat képző ezredekből hős Nádasdynak, ki itt kormányzott, minden ellenmondása mellett. Ez által elgyöngült a' bal szárny 's Fridrik tervének kivitele könnyű lett. Délájban rohantak egymásra, öt óra-
kor futásnak eredtek az Austriaiak olly rendetlenséggel, hogy alig maradt 20,000 ember a' zászlók mellett. Fogságba 30,000-nél több esett. Fridrik mostantól félelmesb volt, mint előbb. — 1792 † Mozart a' legnagyobb német hangszerző. — 1798 † Bolognaban Galvani Alajos a' Galvanismus feltalálója. — 1819 † Gróf Fridrik Leop. Stolberg estve hét óra-
kor. Gelobt sei Jesus Christus! voltak utolsó szavai. „Seine Religionsgeschichte allein würde genügen ihm einen der ersten Plätze unter den deutschen Classikern auf immer zu sichern.“
Nézd: Geist Stollbergs. Aachen 1833.

6 Dec. — 1740. Baró Wolf Német Ország legnagyobb Philosophusai közt egyike vissza tér II-dik Fridrik hívására Halába tizenhét esztendei tavállét után. (Nov. 10-kén 1723 adatott néki Fridrik atya parantsára azon utasítás, hogy, ha éltét a' törvény-
án nem akarja végezni, hagyja el a' Porosz birodalmat két nap
Toldalék a' M. Kurírhoz.

alatt, minthogy Collegai bévádolták mint vallásyalázót.) — 1729. A' Jemappei ütközetben, melly által Német Alföld sorsa elhatározott, szokatlan bátorsággal hartzolnak ma egész nap Austria seregei négyszer nagyobb ellennel. Sachsen-Tescheni Hertzeg mesterisen rendelte el az ütközetet, mellynek kivitele méltó vala a' világ legvitézebb hadához. Blankenstein — most Württemberg — huszárai legszebb borostyánt szerzenek. A' győzedelmes Frantziák több mint 6000 embert vesztettek; az Austriaiak pedig csak 1250. — 1805. Fegyverszünet az Austerlitz ütközet után.

Felelet. Tekéntetes Tudós Horvát István Úrnak recensiójára, mellyet a' *magyar nyelvnek* tölem *fényre bocsátott ágozati* felől ki hirdetett az 1833-dik esztendei Tudományos Gyűjtemény 6. 7. 8. 9 és 10-dik kötetében.

(Végzet.)

Miként légyenek a *recenzióban* mind ezek össze firtelve? azon ügyre könnyű által látni. De! miként illessék a philológiát? — ugymint a recensált munkának egyetlen egy tárgyát? — ez már előttem tsiga biga!

5-ször. Nálam a *Lófőség* tsak egy különös Rendet jelent „a Szekelységben, melly maga örökségét „azon szabadsággal bírja, mint a Nemesség“ (Approb. Const. Trans. Part III. tit. 76. art. 5.)

A' *Szekelyek* pedig, itéletem szerént, „azon Hunnuszoknak valóságos tsemetái, a kik leg először „támadták meg Pannoniát; Attilának holta után pedig „hátra maradtanak a Scythiába vissza szorúlt atyafiai „közül, több *Székből* (Canton) egyesült szövetséges „köz társaságot (respublica) válosztván országoló erejűeknek“ (§. 180).

Ellenben pedig T. T. Recensens Ur azt állítja: „hogy a *Székereknek* Nemzetségi nevek a *Lófejü* név, „mellyet most *Lófejőnek* mondanók. — A *Székél* név

„pedig *Marchiót* (végőrt) jelent 's azért a Bissenusok
„és *Szászok is* sokszor *Székeleknek* hivatnak“ (R. 21).

A' ki ezeket olvassa, hiszi-e vagy nem? — kérdés!
— Szint úgy azt is, „hogy a Római Nép az igazság
„szerető *Lófejüektől* tanulván a had izenés módját,
„az Igazat *Acquus-nak* mondotta“ (R. 21).

6-szor. T. T. Recensens Úrnak ítélete szerint, a
„*Palótzok is egy nyelvű Nemzetet* tésznek a Magyarok-
kal“ (R. 16).

Én pedig a *Palótzokat* valódi magyar Nemzetség-
nek lenni szint úgy tagadom, mintha valaki ugyan
ezen vérgyökérből eredendőknek tartaná a Czigányo-
kat is.

Ila, munkámuak szoros kertületjén túl, én is a
históriának térmezein akarnám keresni a *Palótzok*
eredetét; már tsak *Istvánfinak* fel hozott (T. G. IX.
121.) következendő szavain is meg nyugodnék: „*Cu-*
„*manorum* seu *Cunorum*, quos Poloni *Polovcios* nos
„*Tartaros* vocamus.“ — De! szinte azt tanuljuk azon
hiteles kútfőkből is, mellyeket Byzantiai és Orosz
Történetirőkből öszve szedett *Schlözer* (T. G. VIII.
117. és 118) — *Eichhorn* (T. G. VIII. 103) — *Klaproth*
és *Adelung* (T. G. VIII. 104.) — Mind ezektől azt hall-
juk, hogy a *Palótzok* olyan *Tatár* eredetű Nemzet-
ségből származandók, mellynek nyelve már régenten
ki holt.

Ila ki tehát mind ezeket, mind pedig azon *Cu-*
manusokat, kik a T. T. Recensens Úr ítélete szerint
„*Pacinacítákkal* egy nyelvet beszéltek (T. G. VI. 108)“
Magyar Nemzetnek nézi; én azt szemesebbnek nem
tartom, mintha valaki a *mostani Kúnországban* azon *régi*
Kúnok ebeit fitogatná, mellyek, példa beszédünk sze-
rént, hajdan sétáltak a homokon!

Hagyjuk most félben a, munkámat nem illető hi-

stóriát: tekintvén arra is, hogy az ebben, T. T. Recensens Úr ítélete szerént, úgy is „alig fog illatos ró-sákat teremni!“ (T. G. VI. 110.)

7-szer. T. T. Recensens Úr „véleménye szerént: „vagyon a Magyar nyelvnek egy bizonyos *dialectusa*, „a Palótz nyelvben . . . Sőt Hazánknak más különb-féle részeiben is, némelly különbséggel bír a dialec-tus, mellyet az Irók még eléggé ki nem fejtettek . . . „Kevés lévén, a mit *Rec.* e *dialectus* geographiai ki-terjedéséről tud; e keveset is figyelem gerjesztéséül „örömet közlötte, hogy mások bővebb esméret adá-„sokra serkentessenek“ (T. G. VII. 111 és 112) — tudni illik elő számlálván Hazánknak azon vidékeit, mellyek-ben ez gyakoroltatik.

Ellenben pedig én, következő itélettel vagyok: „Van igen is egy *kis különbség* némelly magyar szó „ejtésben, Hazánknak bizonyos vidékeire nézve (elő „számláltatik Pápai Sámuel Magyar Literaturájában „§. 37); *de ezt*, tsekélységére tekintvén, *különös faj-nak* (*dialectus*) *mondani* valóban nem lehet“ (§. 158).

Tsak azt kell tehát meg határozni: mit lehessen érteni különös *dialectus* alatt? mit nem? — mert a hé-ján malomkerékre nem foly a szódöntés.

Én azt tartom, hogy mind azok, mellyeket e fe-lől munkámban (§. 158) szemre kerítettem, külö-nös fajra nem terjednek; valamint azt sem mondhatom különböztető *dialectus*nak, hogy p. o. én, másokkal együtt, így szerkesztetem beszédemet: „annak idejé-ben, *némellyek közülök*, *magok nyelvének* sem ér-tették *tökélletes szavait*;“ ellenben pedig T. T. Re-censens Úr így szerkeszteti ezt a mondást: „annak „időjében, *nékik közülük*, *maguk nyelvüknek* sem „értették *tekélletes szavait*.“

Ha azt hallom a Palótzok szájából, hogy a magyar

nyelvben tsirázó Magánhangzóknak együletét (§. 10 és 20) háborítván, így szóllanak: „*hatszer, jóben, háznek, tűznál, kútba* 's a t. — hatszor, jóban, háznak, tűznél és kútba helyett (R. 78) — én az ilyenfélét nem *drága kintset nyújtó ősi különbözésnek tartom*, — T. T. Recensens Úrnak ítélete szerént (R. 74); hanem magyar nyelvre szórt Tatár szemétnék!

Nem különbben, ha valaki, föld indulást említvén, így szól: *a feld meg rázta magának!* — én azt nem különböző magyar dialectust beszélőnek mondhatom, hanem vagy egészen megtótosodott Magyaroknak, vagy Magyarokkal meg komásodott Tótnak.

Tsak úgy engedhetnék én különös dialectust a Magyarországon, ha nem volna nálunk „isméretlen az, „a mi Görögországban *atticismusnak*, Romában pedig *urbanitásnak* mondatott; holott tsak egyenlő a „magyar beszéd, minden felsőbb 's alacsonyabb Rendben lévő Magyar szájában“ (§. 157). — Volt szerentsém erről bizonyságokat szaporítanom, mind Dunán innen 's túl, mind pedig a Tisza háton.

Azt lehet igazán fajra vonzó dialectusnak mondani: ha — az munkámban fel hezott (§. 160) tanú bizonyság szerént „Olaszországban olly szörnyű nagy „külömbőség van a paraszt és polgár, Calábriai és Tuscus beszéd között, hogy ezek tsak igen nehezen értik egy mást“ — ha Frantzia Ország szint úgy bajlódik a sokféle úgy nevezett *patois*-val — ha Németországban a Szász nem érti Tyrolisban nevelt egy ajaku Hazafiát 's a' t.

Azomban! úgy tetszik, hogy ki lehetett volna hagyni a recensióból mind azt, a mit nyelvünknek botorkázásáról hosszasán ugyan, de sikertelenül emleget, ha, *egészséges Logicát* követvén, nyíltabb szemmel vévődött volna tekintetben a recenseált munká-

nak tizenkettődik Része, mellyben azt bizonyítom: hogy *a magyar nyelv, ágozatira nézvé, változhatatlan!* — Ezt kellett volna gyorsan meg rostálni, ha találta-
tik benne éretlen mag vagy konkoly. — Bizonyosnak mondhatni-e „hogy a magyar nyelv ágozati ugyan azon „karban maradának mind ekkoráig, mellyre kezdetben „helyhezttettek?“ — Ezen állításomnak rendre számláltam okait. Van-e hitel bennök? nints-e? azt recensálja — ám! a ki fogott bíró képében bátorkodik a tudós világ előtt meg jelenni!

Mihelyest ezt igaznak kell vallani, az elé adott okokhoz fogva; már magánként következik, hogy a közönséges magyar vérből származó mostani Kúnok, Jászok és Székelyek is, egyenlő nyelvöknek eredeti ágozatnál maradtak meg, több Ezredek folytában, mind ekkoráig — szint úgy mint a többi Magyarok. — Ezekről mondám én, hogy kiki közülök mindenestül *csak magyarul magyarázza* szavait, nem pedig *kúnul, jászul és székelyül* is. Méltatlan tehát beszédemnek oda tsóvítása (T. G. VI. 108), mintha soha sem hallottam 's olvastam volna azon Kúnok vagy Cumánusok nyelveiről, mellyeknek a recenzióban hanyatt fordított állapotját, már régtől tanulgattam, az ott említett kütökön kívül, másokban is p. o. az *Asiai társaság* (société asiatique) hirdetményeiben.

Saját szóvallása T. T. Recensens Urnak, „hogy „most, 's *valamivel előttünk* is, bizonyosan magyarul „beszéltek a Cumanusok“ (T. G. VIII. 104). Már pedig, tisztádan tiszta magyarságot hallani, mind a Kúnok és Jászok, mind pedig a Székelyek Községeiben. Ha tehát *csak valamivel előttünk*, nem pedig Ezredek öltá, beszéltek azonként; szükséges lett volna azt, ha nem világosságra hozni, leg alább izellteni: miként férhetett ez a három — ámbátor *csak egy vérgyökerű,*

de csak ugyan különös osztályu 's részént egy máshoz távul lakozó — Nemzetség, nyelvének olyan tökéletességéhez, minden különös oktatás és vezetés nélkül, hogy az én állításom szerint „némelly parányi kevés „szó ejtésbeli külömbséget ki vévén, egyaránt beszél „mindenestül, valaki magyarul tud, az egész Hazában, „Erdélyt is hozzá foglalván — a meg értt erköltsü Nemmes ember szint ugy, mint a leg gyávább paraszt „aszszony — a Béts országgal szomszédos Tsalóközi „lakos nem külömben, mint az Erdély szélein birtokos „Székely?“

Nálunk is botránkozást okoz — ám, az észre kelők fő tiszteletü közönségében, ha valaki, nem tudván felelni az tőlem elé adattakra, ezeknek ellenében így kell ki: „Otrokocsi, Práy, Horvát Péter, és egyéb „hazai Tudósok, a korokban szokásban volt magyar „nyelvnek nem esmérték, sőt nem is gyanították vala- „melly bizonyos dialectusát . . . de ezeknek *okoskodá-* „*suk puszta és feneketlen gyanítás* marad, még más „mellék okok e gyanítást hihetővé, vagy épen bizo- „nyossá nem tészik“ (T. G. VIII. 110)!

Nevetséges, ha Constantin Porphyrogenettában bizonyosság kerestetik a magyar nyelv külömböző dialectusairól (T. G. VIII. 112). — Túrhetetlen, ha ki — jól tudván azt, hogy Sajnovics így írt: „*nulla in ser-* „*mone Ungarorum observatur diversitas, quae diversa* „*dialectus compellari possit*“ (Demonst. §. VI) — még is ellenkezőt akar ezen érdemes férfinak következendő szavaiból ki fatsarni: „*Si diversitatem plebei sermonis* „*edoctus fuero . . promptius argumentari licebit, ad* „*quam dialectum populorum septentrionalium (!) per-* „*tineant Siculi*?“

Ki szundikál itt? én-e, vagy T. T. Recensens Ur? „meg foghatatlannak tartván azt, hogy Sajnovicsnak

„ezen *ide illő* (?) sorai el kerülhették figyelmemet (T. G. VII. 109). . . ki is ennek okáért „igyekezeteimről itt 's „ott hátran el mondhatja: *quandoque bonus dormitat „Homerus*“ (T. G. VIII. 108).

Ezek között tengődik a recensio, már öt holnap folytatásában, mellynek — mind ekkoráig valóságos eleje sem lévén! — vége szakad-e? nem-e? 's élünk-e mind addig? bizonytalan. — Meg felelek, ha életben talál, a következőre is.

Szemre vévén pedig az már közre botsátottat: valóban bánodalommal mondom, de meg kell vallanom *magyarán* — az az tiszta szívvel 's lélekkel — hogy nemzeti tudományaink egyik főbb gyűjtögetőjének, érettebb gyümöls nemü áldozatokkal, egyszers-mint pedig Orbán süvegét hón alá botsátván, kellene járulni a magyar böltsesség és szelid erköls véd angyalának szentelt oltárához!

Béts. Nov. 27-dikén 1833.

P.

A' közelebb kiadatott egy árkus Sokfélében előforduló nyomtatási hibák ekként igazítottassanak:

lap	— sor	— hiba	— így igazítassék.
773.	10.	tekéletességre	tekéletességre nézve.
774.	11.	mugita	mugitu.
778.	25.	Ús	Úr.
778.	29.	déli	deli.
780.	27.	elő	elő.
780.	31.	Vengel	Venger.
783.	1. és 32.	Herodóth	Herodót.
783.	13.	a Szittyára sodrott	szót.
785.	17.	szópapiros.	szó és papiros.
785.	20.	Camaus	Cumanus.

A' Szép Aszszonysz mély.

Fontanelle e' kérdésre: mi a' szépaszszony? (szép-nem) ezt felelte: „A' szép aszszony a szemek paraditsoma, a' lélek pokla, és az érszény purgatóriuma.

Heller Magazin (Batka tár).